

Toshkent davlat Iqtisodiyot universiteti

Sd-81 guruh talabasi

Xo'rozov Ikromning

**“Moliyaviy menejment”
fanidan Oraliq Nazorat uchun tayyorlagan ishi.**

Mavzu: Korxonalarda pul oqimlarini boshqarish

Reja:

1. Pul oqimlarining mohiyati va turlari.
2. Faoliyat turlari bo'yicha pul oqimlarini baholash.
3. Pul oqimlarini boshqarishning mohiyati va vazifalari hamda asosiy yo'nalishlari.

Moliyaviy xo'jalik faoliyati amaliyotida har qanday operatsiya yoki boshqaruv qarori pul mablag'lari harakatiga sabab bo'ladi. Pul mablag'lari harakatining uzluksiz, to'g'ri va samarali tashkil etilishi ko'p jihatdan tadbirkorlik faoliyati va uning iqtisodiy natijalari barqarorligini oldindan belgilab beradi.

Moliyaviy menejmentda pul mablag'lari harakati dinamikasini tavsiflash uchun maxsus "pul oqimlari" kategoriyasidan foydalaniladi. Buning natijasida har qanday biznes bo'yicha pul oqimlari kirimi, chiqib ketishi va pul mablag'lari qoldig'ini aks ettirish mumkin bo'ladi.

“Pul oqimi” tushunchasi moliyaviy menejmentda fundamental tushuncha hisoblanadi. Har qanday kompaniya joriy to‘lovlarni amalga oshirish, xom ashyo va materiallarni xarid qilish, ish haqlarini to‘lash, uzoq muddatli aktivlarni sotib olish, majburiyatlarni o‘z vaqtida qoplash uchun yetarli miqdordagi pul mablag‘lariga ega bo‘lishi lozim. Pul mablag‘larining etishmovchiligi avtomatik tarzda likvidlilikning yo‘qotilishiga, bu esa o‘z navbatida tez moslashuvchan mustaqil qarorlar qabul qilish imkoniyatining boy berilishiga, faoliyatning esa tashqi sub’ektlar, masalan kreditorlarga bog‘liq bo‘lib qolishiga sabab bo‘ladi.

Pul oqimlari tushunchasi moliyaviy-xo‘jalik faoliyati yoki sub’ektning alohida operatsiyalari natijasida yuzaga keladigan vaqt bo‘yicha taqsimlangan pul mablag‘lari harakatini anglatadi.

Harakat yo'nalishlari bo'yicha pul oqimlarini musbat va manfiy pul oqimlariga bo'linadi. Musbat pul oqimlari korxonaga pul mablag'larining kelib tushishi, ya'ni kirimini anglatadi. Manfiy pul oqimlari esa pul mablag'larining korxona ixtiyoridan chiqib ketishi, ya'ni to'lovlarni nazarda tutadi.

Hisoblash ususliga bog'liq ravishda pul oqimlarini yalpi (barcha to'lovlar va tushumlar yig'indisi) va sof pul oqimlariga ajratish mumkin.

Ma'lum bir davr bo'yicha sof pul oqimlari miqdorini quyidagi formula yordamida aniqlash mumkin:

$$CF_n = \sum_{t=0}^n CIF_t - COF_t$$

bu erda, CF_n – sof pul oqimlari, n – pul oqimlari soni, t – davr, CIF – pul oqimlari kirimi, COF – pul oqimlari chiqib ketishi.

Moliyaviy-xo'jalik faoliyati turlari bo'yicha pul oqimlari quyidagicha farqlanadi:

- operatsion yoki asosiy faoliyat bo'yicha pul oqimlari;
- investitsion faoliyat bo'yicha pul oqimlari;
- moliyaviy faoliyat bo'yicha pul oqimlari.

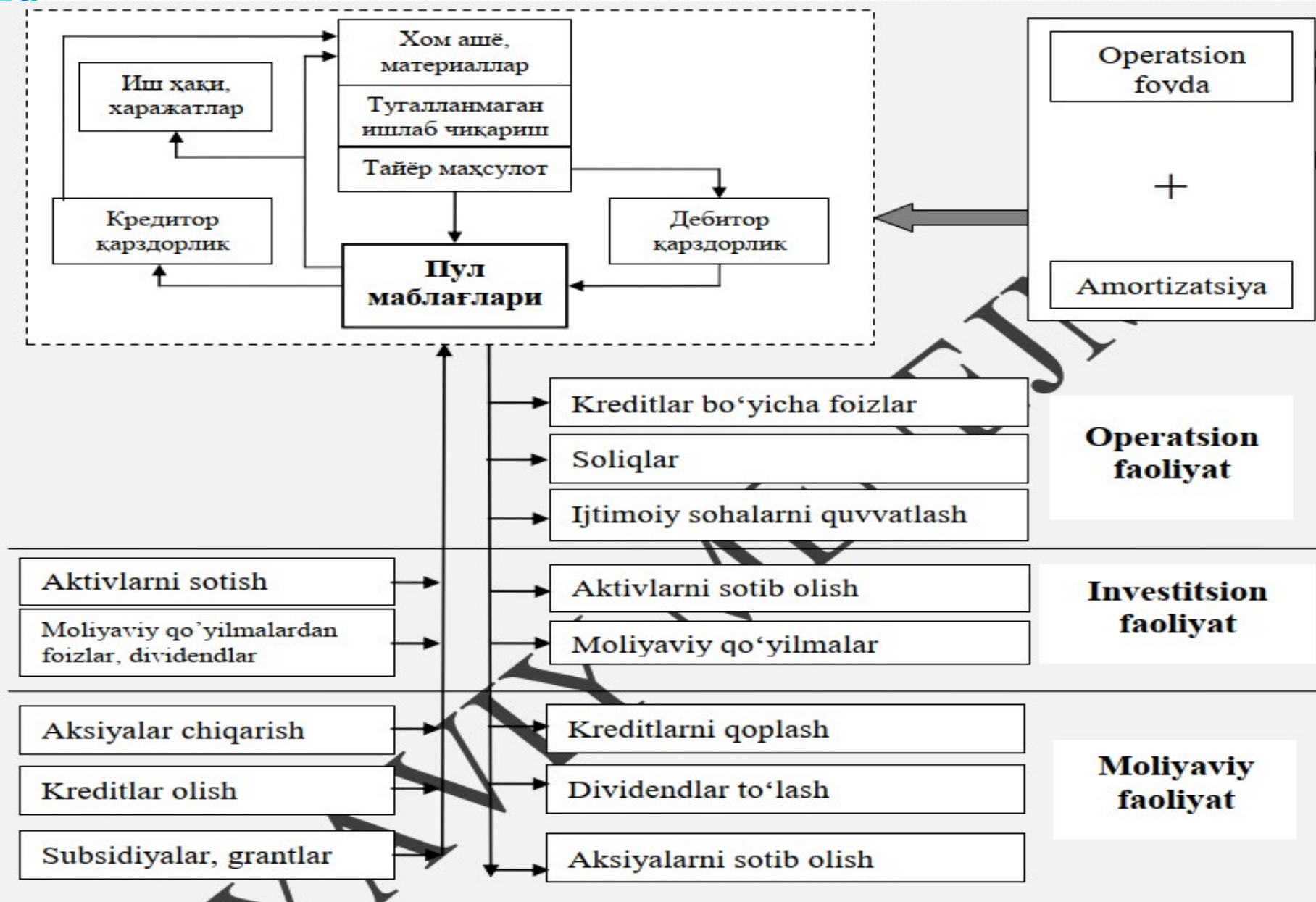
Pul oqimlarining bunday tasnifi pul oqimlari to'g'risidagi hisobotni tuzishga asos bo'lib xizmat qiladi.

Operatsion faoliyat bo'yicha pul oqimlari operatsiyani amalga oshirish uchun qilingan xarajatlarni chegirgan holda ishlab chiqarilgan tovarlarni sotishdan olingan pul mablag'larini o'zida aks ettiradi.

Investitsion faoliyat bo'yicha pul oqimlari esa uzoq muddatli aktivlarni sotib olish, asosiy vositalarni sotish, moliyaviy aktivlar bo'yicha foiz va dividendlar, moliyaviy aktivlarni sotish bo'yicha pul mablag'lari harakati bilan tavsiflanadi.

Moliyaviy faoliyat bo'yicha pul oqimlari uzoq va qisqa muddatli qarzlarni jalb qilish, aksiya, ulush, paylarni sotish, shuningdek mulkdorlarga to'lovlar, qarzlarni qoplash va boshqalar bo'yicha pul mablag'lari harakatini o'zida aks ettiradi.

Korxonalarning turli xil faoliyatlari kesimida pul mablagʻlari harakatining umumiy sxemasi quyidagi rasmda keltirilgan

Faoliyat turlari bo'yicha pul oqimlarini baholash

Bozor iqtisodiyoti sharoitida pul mablag'lari yuqori darajada chegaralangan resurslardan biri hisoblanadi, shuning uchun ham korxona moliyaviy-xo'jalik faoliyatini muvaffaqiyatli amalga oshirish ko'p jihatdan moliyaviy menejerlar tomonidan pul mablag'larini to'g'ri taqsimlash va ulardan samarali foydalanishni tashkil etish qobiliyati bilan belgilanadi.

Pul mablag'lari korxonaga ish haqi to'lash, xom-ashyo, materiallar, asosiy vositalar xarid qilish, soliqlarni to'lash, qarzlar bo'yicha xizmat ko'rsatish, dividendlar to'lash va boshqalar uchun zarur.

Pul mablag'larini samarali boshqarish uchun quyidagilarni bilish lozim:

- aniq bir davrlar bo'yicha talab qilinadigan pul mablag'lari miqdorlari;
- pul mablag'lariga bo'lgan ehtiyoj tuzilmasi;
- pul oqimlarining tegishli elementlarini shakllantiruvchi faoliyat turlari va ularning shakllanish mexanizmlari.

Bunga bog'liq holda pul oqimlarini boshqarishning muhim instrumenti sifatida pul oqimlari to'g'risidagi hisobot keltiriladi. Ko'rib chiqilgan sabablardan kelib chiqqan holda moliyaviy menejerlar, shuningdek kreditorlar, aksiyadorlar, investorlar va boshqa manfaatdor shaxslar chuqur o'rganishlari talab etiladi.

Pul oqimlari harakatini chuqur o'rganish uchun soddalashtirilgan tartibda tuzilgan pul mablag'lari manbalari va ulardan foydalanish to'g'risidagi analitik hisobotdan foydalanish tavsiya etiladi.

Pul mablag'lari manbalari va ulardan foydalanish to'g'risidagi analitik hisobotni balans moddalarini asosida mustaqil tuzish talab etiladi. Balansning aktivi korxonaning investitsion qarorlarini ham o'zida aks ettirishi va kapitalni joylashtirish yo'nalishlarini ko'rsatib berishi sababli uning moddalaridagi har qanday o'sish doimo pul mablag'laridan foydalanishni anglatadi va aksincha.

O'z navbatida passiv korxonaning moliyalashtirish manbalarini o'zida ochib beradi. Bunda balans moddalaridagi o'sish pul mablag'larining kirimini, kamayish esa chiqib ketishini anglatadi.

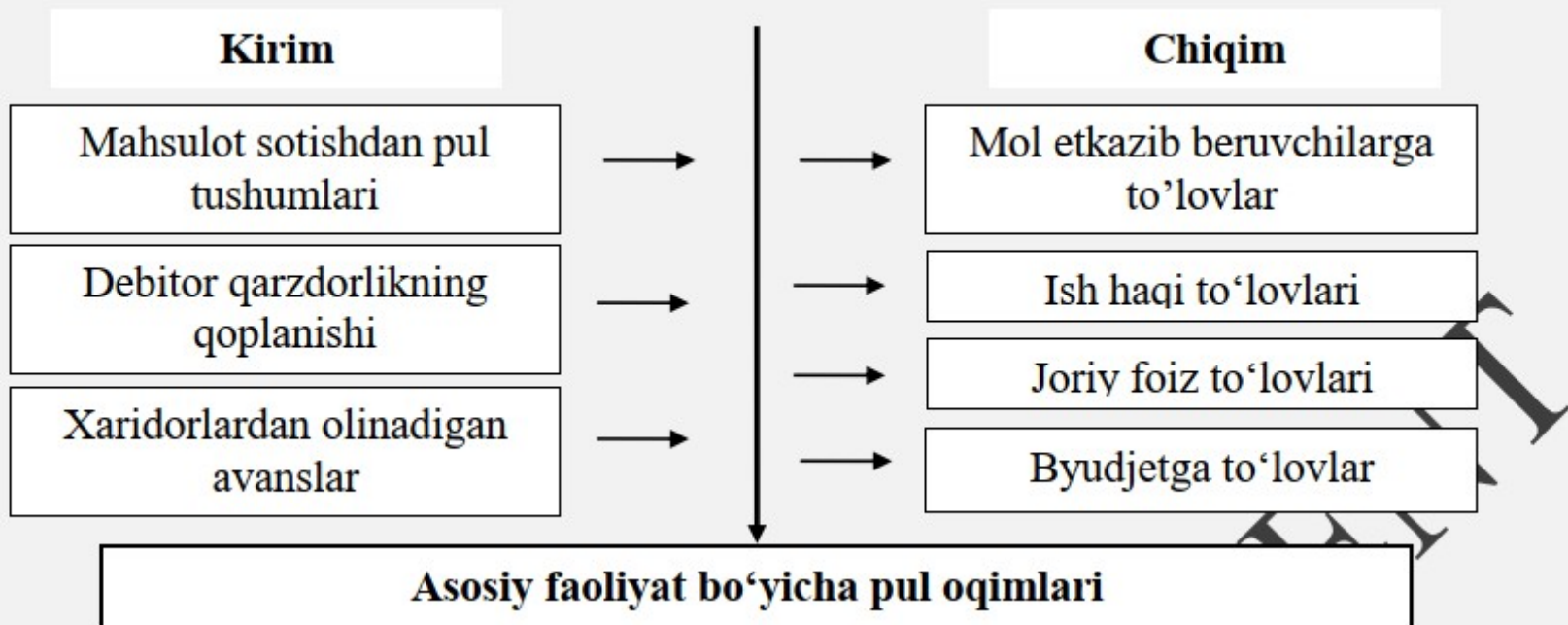
Pul oqimlari to'g'risidagi detallashtirilgan hisobotlarni tuzishning ikkita asosiy metodi to'g'ri va egri metodlar amal qiladi. Moliyaviy hisobotlarning xalqaro hisobotlariga muvofiq ularda pul oqimlari uchta asosiy faoliyat turi: opeartsion (asosiy), investitsion, moliyaviy faoliyatlar kesimida detallashtiriladi.

Korxona butun faoliyatining keltirib o'tilgan uchta tarkibiy qismga ajratilishi har bir mamlakat iqtisodiyoti uchun muhim ahamiyatga ega. Chunki yaxlit faoliyat bo'yicha musbat pul oqimlariga erishish asosiy faoliyati bo'yicha pul oqimlariga manfiy bo'lgan holatda ham investitsion faoliyat yoki moliyaviy faoliyat hisobiga ta'minlanishi mumkin. Bunday holatda jami pul oqimi miqdori korxonaning zarar bilan ishlayotganligini yopib ketishi mumkin.

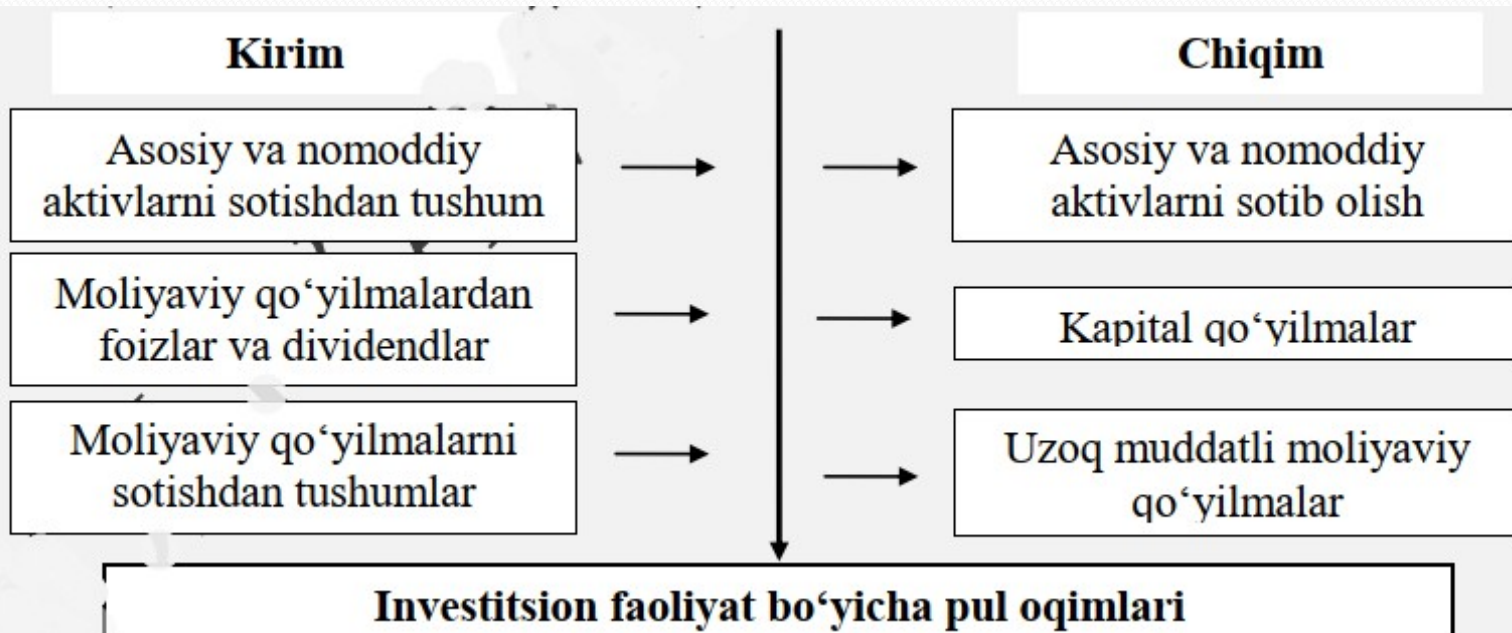

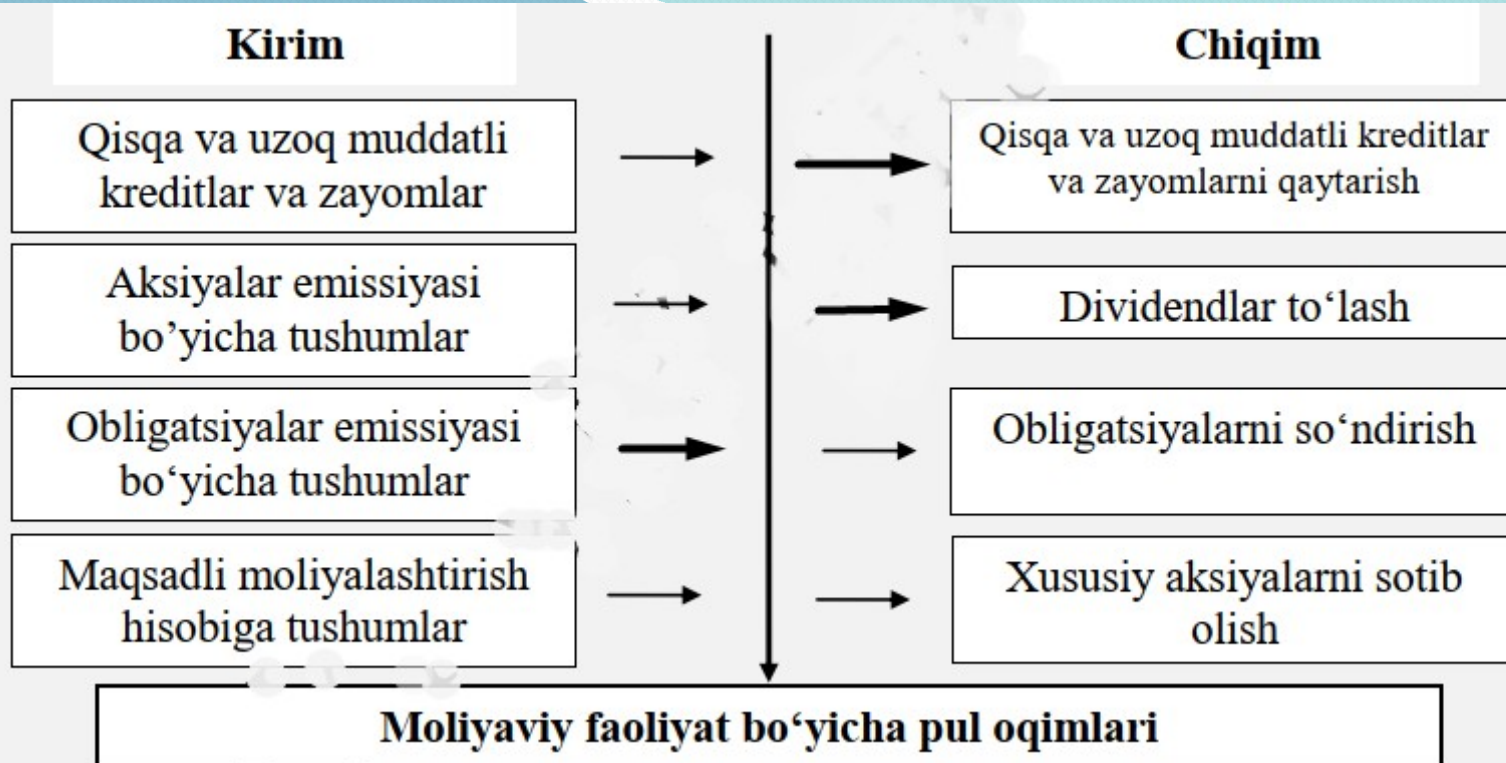
Umumiy holda mazkur faoliyat bo'yicha pul oqimlarining quyidagi bazaviy elementlarini belgilab olish mumkin:

- mahsulot va xizmatlar realizatsiyasidan pul mablag'lari tushumlari, shuningdek xaridorlardan olingan avanslar;
- mol yetkazib beruvchilarga xom ashyo, materiallar, xizmatlar va boshqalar uchun to'lovlar;
- to'g'ridan-to'g'ri va qo'shimcha xarajatlar, shuningdek joriy foiz to'lovlari;
- soliqlar va davlat byudjetiga majburiy ajratmalar bo'yicha to'lovlar.

Qayd etib o'tish kerakki, keltirib o'tilgan sxema mamlakatlarning moliyaviy-iqtisodiy siyosatiga bog'liq holda o'zaro farqlanishi mumkin.

Korxona pul oqimlarini boshqarishning bosh maqsadini amalga oshirishga yoʻnaltirilgan asosiy vazifalar tizimi

Pul oqimlarini boshqarishning bosh maqsadi	Pul oqimlarini boshqarishning asosiy vazifalari
Korxonadagi doimiy moliyaviy muvozanatni taʼminlash	1. Istiqboldagi moliyaviy-xoʻjalik faoliyati talabiga mos ravishda korxonaning yetarli miqdordagi pul mablagʻlarini shakllantirish.
	2. Shakllantirilgan pul mablagʻlarini moliyaviy-xoʻjalik faoliyati turlari va foydalanish yoʻnalishlari boʻyicha taqsimlashni optimallashtirish.
	3. Rivojlanish jarayonida korxonaning yuqori darajadagi moliyaviy barqarorligini taʼminlash.
	4. Korxonaning doimiy toʻlovga qobiliyatligini saqlab turish.
	5. Oʻz-oʻzini moliyalashtirish sharoitida korxona iqtisodiy rivojlanishining belgilangan surʼatlarini taʼminlovchi sof pul oqimini maksimallashtirish.
	6. Pul mablagʻlaridan moliyaviy-xoʻjalik faoliyatida

Keltirib o'tilgan vazifalar xususida qisqacha to'xtalib o'tadigan bo'lsak, **istiqboldagi moliyaviy-xo'jalik faoliyati talabiga mos ravishda korxonaning yetarli miqdordagi pul mablag'larini shakllantirish vazifasi** strategik va joriy maqsadlarni amalga oshirish uchun talab qilinadigan moliyaviy resurslar miqdorini belgilab olish yo'li bilan amalga oshiriladi va bunda pul mablag'larini jalb qilish uchun talab qilinadigan xarajatlarga ham e'tibor qaratiladi

Shakllantirilgan pul mablag'larini moliyaviy-xo'jalik faoliyati turlari va foydalanish yo'nalishlari bo'yicha taqsimlashni optimallashtirish vazifasini amalga oshirish jarayonida har bir faoliyat turi bo'yicha pul mablag'larini yo'naltirishda zaruriy proportsionallik ta'minlanadi.

Rivojlanish jarayonida korxonaning yuqori darajadagi moliyaviy barqarorligini ta'minlash vazifasi kapital tarkibini optimallashtirishga qaratilgan bo'lib, o'z va qarz mablag'lari nisbati to'g'ri tashkil etish; pul mablag'larini jalb qilishda ularni qaytarish muddatlari bo'yicha optimallashtirish; uzoq muddat davomida foydalanish imkonini beradigan pul mablag'larining yetarlicha miqdorini shakllantirish; pul mablag'larini qaytarish bo'yicha majburiyatlarni o'z vaqtida qayta tarkiblash alohida jihatlar sifatida e'tibor talab etadi.

Korxonaning doimiy to'lovga qobiliyatligini saqlab turish

vazifasi birinchi navbatda pul mablag'lari va ularning ekvivalentlari qoldig'ini samarali boshqarish, yetarli darajada zaxiralar shakllantirish; pul mablag'larining bir maromdagi tushumlarini ta'minlash, pul oqimlari sinxroniliga erishish, moliyaviy-xo'jalik operatsiyalari bo'yicha kontragentlar bilan hisob-kitoblarda eng yaxshi to'lov vositalarini qo'llash hisobiga hal qilinadi.

O'z-o'zini moliyalashtirish sharoitida korxona iqtisodiy rivojlanishining belgilangan sur'atlarini ta'minlovchi sof pul oqimini maksimallashtirish vazifasini amalga oshirish esa faoliyat turlari bo'yicha yuqori foydalilikka intilish, samarali amortizatsiya siyosatini qo'llash, foydalanilmayotgan aktivlarni o'z vaqtida sotish, vaqtinchalik bo'sh pul mablag'larini reinvestitsiyalash hisobiga ta'minlanadi.

Korxona pul oqimlarini boshqarish siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirish bosqichlari

1	O'tgan davrlar bo'yicha korxona pul oqimlari tahlil qilish
2	Korxona pul oqimlarini shakllantirishga ta'sir etuvchi omillarni o'rganish
3	Korxona pul oqimlarini boshqarish siyosati tipini asoslash
4	Tanlangan siyosatni amalga oshirishni ta'minlovchi pul oqimlarini optimallashtirish yo'nalishlari va metodlarini tanlash
5	Faoliyat turlari va shakllari bo'yicha korxona pul oqimlarini rejalashtirish
6	Korxona pul oqimlarini boshqarishning tanlangan siyosatini amalga oshirishning samarali nazoratini ta'minlash

Xulosa

Moliyaviy-xo'jalik faoliyati amaliyotida har qanday operatsiya yoki boshqaruv qarori pul mablag'lari harakatiga sabab bo'ladi. Pul mablag'lari harakatining uzluksiz, to'g'ri va samarali tashkil etilishi ko'p jihatdan tadbirkorlik faoliyati va uning iqtisodiy natijalari barqarorligini oldindan belgilab beradi.

Boshqaruvchilar, kreditorlar, investorlar, tahlilchilar va boshqa korxona faoliyatidan manfaaddor shaxslar uchun haqiqatdagi pul oqimlari harakati korxona faoliyatini, uning bozor qiymatini baholashda, shuningdek kelgusidagi rivojlanish istiqbollarini prognozlashda asos bo'lib xizmat qiladi.

Har qanday kompaniya joriy to'lovlarni amalga oshirish, xom ashyo va materiallarni xarid qilish, ish haqlarini to'lash, uzoq muddatli aktivlarni sotib olish, majburiyatlarni o'z vaqtida qoplash uchun yetarli miqdordagi pul mablag'lariga ega bo'lishi lozim. Pul mablag'larining yetishmovchiligi avtomatik tarzda likvidlikning yo'qotilishiga, bu esa o'z navbatida tez moslashuvchan mustaqil qarorlar qabul qilish imkoniyatining boy berilishiga, faoliyatning esa tashqi sub'ektlar, masalan kreditorlarga bog'liq bo'lib qolishiga sabab bo'ladi.

E'tiboringiz uchun raxmat

Tayyorladi Khurozov Ikrom SD-81